

ELS ABEURADORS

Molts noms que fan al·lusió col·lectiva als animals o hi són relacionats han esdevingut topònims en ser-los afegits mots distintius; així passa amb «abeurador». Els més vells abeuradors, a Riudoms, eren els del Portal i el del Raval. L'abeurador del camí del Brugar és l'únic que es conserva; l'any 1932 fou reformat. A més hi havia abeuradors, avui quasi tots desapareguts, a la majoria de camins importants, aprofitant el cabal de recs i minats. A l'antic camí de Les Borges del Camp, encara n'hem vist dos, un al mas del Xanxo, sota la bassa homònima, i l'altre també al costat de la mateixa carretera, sota la granja del Freixe.

692. *L'Abreurador d'Avall* laburadó davall

Al costat del Quarter de la Guàrdia Civil.

693. *L'Abeurador del Camí del Brugar* laburadó dal burgà

Al final de la Muralla Vella, prop de les Pletes; s'anomena també de la Muralla.

694. *L'Abeurador de les Planes
del Roquís* laburadó da las plànas

A l'inici del carrer de les Passeres, al costat de la font.

«... en l'abeurador emplantat detras de l'Església...» AC, Sec. I, llig. 2 2/13. 19-11-1936.

695. *L'Abeurador del Portal* laburadó dal purtàl

Era al Portal del Torrent, on avui hi ha la Font dels Cavalls.

696. *L'Abeurador del Raval* laburadó dalarabàl

Al Raval de Sant Francesc, dins de la Placeta del Pou.

«... se acuerda abrir el pozo que existe detras del abrevadero de la calle Arrabal...» AC, Sec. I, llig. 2 2/11. 19-9-1897.

LES PREMSES

697. *Prensa de Cal Tous* prémsa da kàl tóus

Era al carrer d'Orient.

698. *Prensa de la Calderera* prémsa da la kaldarére

Era al Raval de Sant Francesc.

699. *Prensa de la Cooperativa* prémsa da la kumparatíve

És al Portal del Torrent.

700. *Prensa de l'Alcubilla* prémsa da lalkubílle

Era a la Plaça Petita, on avui hi ha el Banc de Bilbao.

701. *Prensa del Boter* prémsa dal buté

Era a l'inici del carrer Nou, fent cantó amb el corraló del Forn, avui Travesia dels Enamorats.

702. *Prensa de l'Eusebi* prémsa da laussèbiü

Era al costat dels Rentadors públics, al carrer de Sant Antoni.

703. *Prensa del Franquès* prémsa dal frangkès

Davant de la Fonda de Cal Perla, al carrer d'Orient.

704. *Prensa del Jaia* prémsa dal jàie

Era al costat de la Fonda de Cal Perla, al carrer d'Orient.

705. *Prensa del Llaurador* prémsa dal llauradó

A la Muralla de la Font Nova, davant de la font.

706. *Prensa de l'Olivera* prémsa da laulivére

Era al final de la Muralla de la Font Nova.

707. *Prensa del Roig* prémsa dal ròtx

És a la Plaça del Comte Arnau.

708. *Prensa del Sec* prémsa dal sèk

Al costat de la Cooperativa; antigament hi havia una fàbrica de teixits.

709. *Prensa del Sentís* prémsa dal santís

Era al costat de la Bàscula, al final de la Muralla Vella.

710. *Premses de la Vila* prémses da la vîle

Eren al final de la Muralla Vella, al costat de la premsa del Sentís.

ELS LLOCS DE FORA VILA DE MOLTA ANOMENADA

711. *Les Borges del Camp* las bòrdjas

A la riba dreta de la riera de Maspujols, en un terreny divisor de les conques d'aquesta riera i de la d'Alforja, al peu dels darrers contraforts de la serra de La Mussara.

712. *Botarell*

butaréll

Al sector de la plana quaternària, drenat per la riera de Riudecols, prop de la barrancada de Les Irlles. Alguns pagesos de Riudoms hi tenen terres.

713. *Cambrils de Mar*

kambríls

A la costa, al sud-oest de l'extensa plana. La seva platja és la més freqüentada per la nostra gent. Al topònim se li afegeix «de Mar» per distingir-lo de Cambrils (a Odèn, Solsonès).

714. *El Camp d'Aviació*

lu kàm daviació

Al nord de la carretera de Tarragona, a Reus. Inicialment fou per a l'ús dels socis de l'Aero-club; l'any 1937 es va començar la construcció del camp d'utilitat militar, actualment esdevingut també important aeroport civil.

715. *Els Castillejos*

lus kastillèkhus

Campament militar per a milícies universitàries, inaugurat l'any 1950; ocupa terres d'Arbolí, de La Febró i de La Mussara.

716. *El Coll d'Alforja*

lu còll dalfórgé

Uneix la serra de La Mussara amb el Turó del Montllor i la muntanya de Puigcerver; té una altitud de 676 metres.

717. *L'Ermита de Misericòrdia*

larmíte da mizaricòrdie

A Reus, al final del passeig de Misericòrdia. La seva construcció fou decidida l'any 1592 i acabada a primers del segle XVII.

718. *L'Ermита de Puigcerver*

larmíte da pútxarvé

Vora el coll d'Alforja. Els antics de Porrera, d'Alforja i de Riudoms tenien molta devoció a la seva Mare de Déu i a l'estiu organitzaven pelegrinacions amb carro vers l'ermita.

719. *Escornalbou*

askórnalbòu

Al turó de Santa Bàrbara; la muntanya té un cim de 649 metres d'alçària. El monestir fou fundat vers el 1166 i a finals del segle XVI s'hi instal·là una comunitat de franciscans recol·lectes; l'any 1640 fra Bonaventura Gran hi féu el noviciat.

720. *El Manicomi*

lu manikòmi

L'Institut Pere Mata, de Reus; sanatori per a malalties mentals. S'inaugurà l'any 1900 i posteriorment s'ha anat ampliant considerablement.

721. *La Mar*

lamàrk

La gent de Riudoms anava a les platges de Vilafortuny i Cambrils, amb carro, sobretot l'endemà de la Fira, l'onze d'agost, i l'endemà de la festa de Sant

Jaume, el 26 de juliol. En sortir del ball, a mitjanit, enganxaven els carros i les tartanes i anaven a «dormir a mar».

722. *El Mas de Sedó* lu màs dal sadó

En terme de Reus, cruïlla de les carreteres del Parc de Samà i de Riudoms a Reus. Se sol dir «el tomb del mas del Sedó», perquè és molt tancat.

723. *Maspujols* màspuijòls

Al peu d'un dels darrers estreps de la serra de La Mussara. Una de les nostres rieres en pren el nom.

724. *El Mercat de Reus* lu markàt da rèus

Anomenat també «del dilluns» per ser el dia de la setmana en què es celebra; molts pagesos hi assisteixen dient que van a «fer mercat».

725. *Mont-roig del Camp* munròtx

Entre les desembocadures de la riera de Riudecanyes i del riu de Llastres. El dia de la «Mona» o de la «Berenada» se sol anar a l'ermita de la Mare de Déu de la Roca. Dels de Mont-roig diem «ni home ni dona no et faci goig... però agafa-la, si pots».

726. *Montbrió del Camp*

Situat al sud-oest del nostre terme, entre les rieres de Riudecanyes i d'Alforja.

727. *La Mussara* la mussàre

El Puig de La Mussara s'eleva per damunt de més de mil metres darrera de la Pedrera del Còbic; és un indret que es veu des del poble, el dia que no hi ha massa boira, perquè l'afecta molt, com diu l'adagi: «Mare, si marit em dau, no me'l dau de La Mussara, que la boira sempre hi jau i la terra no m'agrada».

728. *El Pantà de Riudecanyes* lu pantànu da ríudakàny-nyas

Té la presa al costat del poble del qual treu el nom. La primera pedra es posà el 1904 i s'acabà el 1916; embassa uns 3.381.750 metres cúbics d'aigua. Gran part del terme de Riudoms es rega amb aigua del Pantà; el 1951 s'inaugurà un canal per a transvasar-hi aigua del riu Siurana.

729. *El Parc de Samà* lu pàrkassamà

Residència del marquès de Marianao. Té més de tres-cents jornals de terra i sovint és visitat per la gent del nostre poble, tant per fer-se les fotografies de nuvis com per anar a l'espàrrec. És a prop del poble de Vinyols i Els Arcs.

730. *Prades* pràdas

S'hi acostuma anar a plegar rovellons; és molt anomenat el Tossal de la Balasana (1.201 m), el cim més alt de les seves contrades.

731. *El Puig de la Pedrera del Còbic* la padrére dal kòbic

Sota el Puig de la Mussara, dins del terme de Castellvell; és conegut per la seva pedrera, que es veu des del poble.

732. *Ravallàs* lu ravallàs

Partida del terme de Botarell.

«... D. Jaime Ferré Mestre, propietario de la tubería denominada Ravallàs, que enlaza con la toma núm. 14 del canal del Pantano de Riudecanyes, vende...» MHM, Emissió de títols. Any 1966.

733. *Riudecols* riudakòls

Tocant a la carretera general de Tarragona a Alcolea del Pinar. Molts joves de Riudoms treballen a la seva indústria metallúrgica.

734. *Siurana de Prades* siuràne

A la serra homònima, dalt d'una cinglera i a una altitud de 737 metres. És al capçal del riu Siurana i el seu pantà, inaugurat l'any 1972, molt visitat per la nostra gent.

735. *Vilafortuny* vílafortúny

Antigament la seva platja era molt visitada per gent de Riudoms.

736. *Vinyols i Els Arcs* viny·nyòls

Al sud-oest del nostre terme.

ELS COGNOMS MÉS ABUNDANTS

Alguns cognoms són d'ascendència moresca, i provenen del temps de quan els sarraïns es converteixen, en el segle xv, al cristianisme i han d'adoptar els cognoms de llurs professions. La investigació s'ha fet basant-nos en els llibres del cens, així com en el fet de ser fills de Riudoms. La relació de cognoms desapareguts s'obté dels arxius dels segles xv, xvi i xvii i sobretot del «Libro de alojamientos de la villa de Riudoms», servat a l'Ajuntament, que data de 1751 i en el qual hi ha un exhaustiu cens d'habitants, amb la relació dels carrers de la població. També ens hem servit de *MAT*, índex onomàstic del volum 68 (1700-1711).

Cabrer (kabré), Cendrós (sandrós), Domingo (dumíng·gu), Ferrant o Ferran (farràn), Ferrater (farraté), Ferrer o Ferré (farré), Gispert (gispèrt), Llaurador (llauradó), Mas (màs), Mestres (mèstras), Pagès (paigès), Salvador (salvadó), Salvat (salvà), Torrell (turréll), Vidal (vidàl).

Cognoms desapareguts

Adell, Alguer, Baldric, Barreter, Batlle, Belltall, Calbet, Carnisser, Cisteller, Connill, Fontanet, Fuster, Gaudí, Moliner, Nebot, Pobill, Sunyer, Tarragó, Veguer.

ELS RENOMS TRADICIONALS

La majoria de renoms són encara vius, amb tendència, però, a desaparèixer; sovint agafen formes desorientadores d'abans: Peroi, diminutiu de Pere; Porrenca, natural de Porrera; Siano, hipocorístic de Cassià; Borrassa, de Borràs, etc. N'hi ha amb curiosa traducció: Guit, de grinyols, quan els músics buscaven hostatge pel poble tocant l'instrument, en aquest cas el violí; Trentaballs, rècord de ballada en una nit; Xambó, jugador que té més sort que coneixement del joc, que si n'encerta alguna és per casualitat; Tota, del tòt, broc gros d'un càntir; Vellaneta, a causa d'una berruga que semblava una avellana; Mundeta, hipocorístic, etc. Alguns renoms ja els trobem a partir del segle XVII: «dit del hostal» MAT, v. 66 (1690-1694), f. 74; «Cabreret», MHM, núm. 1; «Sopu», ibídem; Moixó, MHM, núm. 2.

Ambròs (ambròs), Animeta (animète), Aragonès (aragunés), dels Arbres (dals àbres), Barberillo (barberíllu), Baronet (barunèt), Barraler (barralé), Barreter (barraté), Barraquet (barrakèt), Barrera (barrère), Besquer (baské), Beia (baià), Biosca (Biöske), Blanca (blàngke), Bolero (buléru), Borrassa (burràsse), Botafocs (bótafòks), Boter (buté), Botera (butéra), Botifarra (butifàrrre), Bou (bòu), Bufasopes (búfasópas), Bufó (bufó), Cabreret (kabrarèt), Cadirer (kadiré), Cagaduros (kàgadúrus), Cagat (kagàt), Calçada (kalsàde), Calixt (kalíst-tru), Càndia (kàndie), Cantaire (kantàire), Cama (kàme), Campaner (kampané), Cantona (kantóne), Caparrot (kaparròt), Capdevila (kàpdavíle), Capellana (kapallàne), Càquies (kàkias), Carabassa (karabàsse), Carabassó (krabassó), Carinyena (kariny-nyène), Carió (karió), Carotes (karòtes), Carreter (karraté), Casador (kazadó), Castellano (kastallànu), Català (katalà), Catxó (katxó), Cintó (sintó), Cirereta (siraréte), Cisteller (sistallé), Climent (klimén), Codony (kudóny), Colltorta (kòlltòrte), Conill (kuníll), Conilleres (kunillères), Coques (kókas), Cosaco (kussáku), Crac (krak), Crestó (krastó), Cuc (kuk), Cuquet (kukèt), Culer (kulé), Culot (kulòt), Damo (dàmu), Dòmine (dómine), Eloi (alói), Ermità (armità), Escarabató (eskrabató), Escolà (laskulà), Esparter (asparté), Esquella (askélle), Estarrufat (astarrufàt), Estel (astèl), Fanet (fanèt), Faves (fàvas), Feliu (falíu), Femera (faméra), Fericoler (farikulé), Fimbria (fimbrie), Fineta (finète), Florero (fluréru), Florentí (furantí), Fonoll (funóll), del Forn (dal fórn), Fornera (furnére), Frarot (fraròt), Fúra (fúte), Futerri (futèrri), Gaia (gàie), Galan (galàn), Garreta (garrète), Garrofer (garrufé), Garrotín (garrutín), Gaspana (gaspàne), Gebellí (jabalí), Gorretes (gurrètes), Gotzo (gótzu), Gravat (gravàt), Guapu (guàpu), Guerxet (garxèt), Guinardó (guinardó), Guineu (guineu), Guit (guít), Guitarres (guitàrrres), Guixer (guixé), Herbetes (arbètes), Hisop (lizòp), Hospitalera (uspitalére), de l'Hostal (da lustal), Jaia (jàie), Jenis (janís), Joaquino (quakínu), Janana (janàne), Jorn (jórñ), Joro (jòru), Llaunes (llàunas), Llebot (llabrot), Lleó (llaó), Llibori (dibòri), Llongues (llóngas), Lluert (lluèrt), Maca (màke), Maco-ruc (màkurrúk), Maimenges (màiményjas), Màlio (màliu), Mallada (mallàde), Manau (manàu), Manco (màнку), Manya (màny-nye), Manyo (màny-nyu), Marrasser (marrassé), Mare-mare (màre-màre), Massieta (maziète), Matalasser (matalassé), Matit (matít), Melitó (malitón), Mero (méru), Mestrico (mastricu), Mimflo (mínflu), Moia (mòia), Moixó (muixó), Moixonet (muixonét), Molinera (mulinére), Molons (mulóns), Monja (mòndge), Moreno (murénu), Mosco (mósku), Motxa (mótxe), Mundeta (mundète), Nan (nàn), Nascosit (nàskuzít), Negret (nagrèt), Nena (nène), Nenyo (nèny-nyu), Nevarín (navarín), Nidet (nidèt), Notari (nutàri), Nuet (nuèt), Olivera (ulivére), Pagès (paigés), Paiol (paiòl), Palobord (palubórd), Paloma (palóme), Panderillo (pandaríllu), Panellet (panallèt), Paperet

(paparèt), Pardal (pardàl), Pelegrí (palagrí), Peroi (paroi), Pastor (pastó), Pataques (patàkas), Pataqueta-rossa (patakètarrósse), Pelat (palàt), Pere-perot (péraparòt), Perot (paròt), Pellerofa (pallaròfe), Penjadet (pandjadèt), Peó (paó), Perla (pèrle), Perleta (parlète), Petxo (pétxu), Pigat (pigàt), Pimpano (pimpànu), Pitou (pitòu), Pixum (pixúm), Planxat (planxàt), Platera (platére), Porrenenca (purranènke), Poldo (pòldu), Pollines (pullínas), Por (pó), Poruc (parúk), Pués (pués), Porroig (purròtx), Quèmere (kèmere), Ratat (ratàt), Ratolí (ratulí), Ravenisses (ravanísses), Rierò (riéru), Rincon (rinkón), Roig (ròtx), Ros (ròs), Rosària (ruzàrie), Sabater (sabaté), Salato (salàtu), Saliner (saliné), Salvadoret (salvadurèt), Samarrit (samarrít), Santo (sàntu), Sarrampant (sarrampànt), Sastret (sastrèt), Sec (sèk), Secalló (sakalló), Sequet (sakèt), Siano (siànu), Sica (síka), Sogues (sógas), Sopo (sópu), Sord (sòrt), Suís (suís), Somera (sumére), Somerot (sumaròt), Tabola (tabòle), Taller (tallé), Teulat (taulàt), Teixidora (taixidóre), Timbaler (timbalé), Tinent (tinén), Tió (tió), Tita (títe), Titat (titàt), Toda (tóda), Toi (tòi), Tóta (tòta), Tous (tóus), Tralla (tràlle), Trempadet (trampadèt), Trenta-balls (trèntavàlls), Urgellés (urdjallès), Vellaneta (vallaneta), Vermell (varmèll), Vicentó (visantó), Xa (txà), Xafamàquines (txafamàquines), Xambó (txambó), Xana (txàne), Xaneta (txanète), Xaranga (txaràngue), Xarrinet (txarrinèt), Xerrac (txurràk), Xerrall (txarràll), Xollat (txullat), Xulo (txúlu), Zacaries (sakaríes).

Renoms desapareguts

Benaventurat (MHM, núm. 124, llig. A. 1598); Groc (AC, Sec. I, llig. 2 2/4. 6-5-1738); Hom (MAT, v. 46 (1587-1588, 17-4-1587); Prenyat (MHM, núm. 109, llig. C. 1779); Sangenis (MHM, núm. 1).

ESTABLIMENTS PÚBLICS DE RENOM JA DESAPAREGUTS

737. *Ateneu Tradicionalista* latanèu tradissionalista

Al carrer d'Avall.

738. *Banc de Reus* bàng da rèus

Era al carrer Major.

739. *Bar del Gispert* bàr dal gispèrt

Era al carrer Nou.

Guía de la Provincia de Tarragona, p. 228. Ed. 1926-27.

740. *Bar del Guinard* bàr dal guinàrt

Era al carrer Major.

Ibidem

741. *Bar de la Palla* bàr da la pàlla

Era al carrer d'Orient.

742. *Cafè de Cal Gallissà* kafè da kàl gallissà
S'hi entrava pel Raval de Sant Francesc; era tocant al cine del mateix nom.
Ibídem.
743. *Cafè de l'Escardó* kafè da laskardó
A la Plaça del Castell.
Ibídem.
744. *Cafè del Pagès* kafè dal paigès
Era al carrer Major.
Ibídem.
745. *Cafè de Cal Pistolot* kafè da kàl pistolòt
A Cal Bou, al carrer d'Amunt.
L'Om, núm. 24.
746. *Cafè dels Republicans* kafè dal rapubblikàns
Sobre els Porxos de Cal Perla, a la Plaça Petita.
747. *Cafè de la Rosina* kafè da la ruzíne
Més tard el Sindicat de Pagesos.
L'Om, núm. 24.
748. *Cafè del Timbaler* kafè dal timbalé
Altra denominació del café de l'Escardó.
749. *Ca l'Ametller* kà laumall·llé
Antic cafè, al costat de la premsa de l'Alcubilla.
750. *Ca la Pepita Neus* kà la papíte niévas
Era a la Plaça de l'Església.
751. *Cal Magí* kàl maigí
Pastisseria del carrer Major. Desaparegué el març del 1977.
752. *Cal Suís* kàl suís
A la Plaça Petita; era una tenda de vímet, suros i cordes.
Diario Español, Tarragona, 25-8-1971.

753. *Casal de Cal Ribes* kazàl de kàl ríbes
Al carrer d'Amunt.
754. *Cercle Mercantil* sérkle markantíl
Al Raval de Sant Francesc.
Guia de la Provincia..., pàg. 230.
755. *La Cereria* la sararíe
Era al carrer d'Amunt, al costat de l'estanc.
756. *Cine de Cal Figueres* síne da kàl figúeres
Al casal de Cal Ribes, al carrer d'Amunt.
L'Om, núm. 24.
757. *Cine de Cal Gallissà* síne da kàl gallissà
Al final de l'Arenal.
758. *Cine Modern* síne mudèrn
Altra denominació del cine de Cal Gallissà.
759. *El Cellar* la budègue
Era al carrer Major, feia cantó amb el carrer del Toda.
760. *Foment Agrícola* fumén agríkul
Al carrer de Sant Vicenç.
Guia de la Provincia..., pàg. 230.
761. *La Bàscula* la bàskule
Era quasi al final del carrer de Sant Vicenç.
762. *La Bàscula Vella* la bàskule vèlle
Al costat del Quarter, al carrer d'Orient.
763. *La Florida* la fluríde
Petita merceria, al carrer del Forn.
764. *La Fonda de Cal Tous* la fónde da kàl tous
Era al carrer d'Orient.